

Agenda hoofdtafel bijeenkomst

Datum: 16 maart 2023

Duur: 11:30 – 12:30 lunch
12:30 – 17:30 hoofdtafel

Locatie: Vakwerkhuis Delft (Professor Schermerhornstraat, naast entree DUWO kantoor, door de blauwe open deur)

Agenda

Lunch 11:30 – 12:30

1. Opening
2. Advies reflectietafel naar aanleiding van Contourendocument
 - Bijlage 1: Oplegger advies reflectietafel
 - Bijlage 2: Advies van de reflectietafel
3. Aan de hand van stellingen onderstaande punten bespreken:
 - *Hoe gaan we de emissiereductie vormgeven?*
 - 1) *Hoe geven we invulling aan krimp:*
 - a) *grondbeschikbaarheid;*
 - b) *bepalingen grondgebruik: verplichte grondgebondenheid/GVE's en landschapsgrond;*
 - c) *omvang veestapel en productieomstandigheden.*
 - 2) *Wat wordt de verhouding tussen management, technische en systeeminnovatie en technische innovatie om emissies te reduceren?*
 - *Hoe bindend wordt de keten verplicht bij te dragen aan transitiekosten? Transparantie, verplichte afzet topkeurmerken, ...*
 - *Welke bronnen van structurele en tijdelijke financiering hebben we nodig om ervoor te zorgen dat boeren de omslag kunnen maken en dat ze een blijvend goed verdienvermogen krijgen?*

Pauze 14:15 – 14:30

4. Gesprek met minister Hugo de Jonge 14:30 – 15:15
 - Bijlage 3: Concept notitie afwegingskader landbouwgrond

Pauze 15:15 – 15:30

5. Vervolg agendapunt 3
6. Voorstel consultatiefase en communicatie
 - Bijlage 4: Communicatieadvies presentatie LA
7. Afronding en vervolgspraken

Aan: Hoofdtafel Landbouwakkoord d.d. 16 maart 2023
Van: Secretariaat Landbouwakkoord

Onderwerp: Reactie Reflectietafel op Contourennota

1. Aanleiding

De Reflectietafel (RT) adviseert over de voorgenomen afspraken in het Landbouwakkoord rond onder meer de haalbaarheid en samenhang. Alle leden nemen op persoonlijke titel deel aan de Reflectietafel.

Op 23 februari 2023 besloot de Hoofdtafel Landbouwakkoord de Contourennota voor te leggen aan de Reflectietafel. De inbreng vanuit de sectortafels voor Fase 1 is eveneens voorgelegd aan de Reflectietafel. De Reflectietafel is één keer, op 4 maart jl., bijeen geweest. De reactie van Reflectietafel treft u aan in de bijlage.

De volgende bijeenkomst van de RT staat gepland op 20 maart 2023.

2. Reactie Reflectietafel

De RT geeft aan dat ze zich met deze reactie richt op de hoofdlijnen en dat daarover consensus bestaat binnen de RT. Zij deelt haar reactie op in vijf hoofdstukken.

1. Algemene reflecties op de contourennotitie
2. Reflecties met betrekking tot de visie op de landbouw
3. Reflecties met betrekking tot ruimtelijke ordening
4. Reflecties met betrekking tot het verdienmodel
5. Reflecties met betrekking tot de doorlopen transitie

De RT geeft, op basis van de contourennota, een groot aantal adviezen. O.a. over duidelijkheid en pijnlijke keuzes, over ambitie en ruimtelijke visie, over de opbouw van de nota, over aanscherpingen die nodig zijn, over onderwerpen die nog ontbreken en over taalgebruik. En nog veel meer. Daaruit een selectie maken van belangrijke en minder belangrijke opmerkingen, zou geen recht doen aan het geheel van het advies.

De komende periode zal de RT de hoofdlijnen verder uitwerken en ook meer op detail reageren.

3. Advies

De Hoofdtafel wordt gevraagd kennis te nemen van het advies van de Reflectietafel.

Reflectie op Contourennotitie landbouw 2040

Door de Reflectietafel van het Landbouwakkoord

13-3-2023

Geachte leden van de hoofdtafel,

Op 4 maart 2023 is de reflectietafel van het Landbouwakkoord voor het eerst bijeen geweest. Dat was een goede bijeenkomst, met zeer constructieve gesprekken. Tijdens deze bijeenkomst hebben we naast kennismaking ook een eerste reactie samengesteld over het ons toegestuurde stuk *Contourennotitie landbouw 2040*. Met deze reactie richten we ons op de hoofdlijnen. Hierover is consensus in de Reflectietafel. De komende periode zullen we deze hoofdlijnen verder uitwerken en ook meer op detail reageren.

Een aantal onderwerpen waar de inzichten nu nog niet voldoende zijn samengesmolten bespreken we dan ook verder. Dat gaat bijvoorbeeld over een eventuele GVE-norm en de relatie tot doelsturing; regelgeving in de ruimtelijke ordening ten behoeve van het behoud van agrariërs in het landelijk gebied; de te betrekken doelen in het Landbouwakkoord; waar grote kansen voor nieuwe landbouwvormen liggen en welke gronden beschermd dienen te worden.

Zoals dat gaat bij een reflectie, gaat de aandacht automatisch iets eerder naar de punten waar het beter kan, dan naar waar het al goed is. Op veel punten was dat al het geval. We willen daarom onze dank uitspreken voor het vroegtijdig zenden van dit stuk. Dat maakt reflectie zinvol en mogelijk. In dat vertrouwen sturen wij ook hierbij onze eerste reactie, die ook nog veel nadere verdieping behoeft. We zijn dus zeker niet uitpuittend en behouden ons het recht én de plicht voor om nog nader aan te scherpen.

Met vriendelijke groet namens de Reflectietafel,

Elbert Dijkgraaf

Voorzitter

1. Algemene reflecties op de contourennotitie

In het algemeen komen wij tot de volgende reflecties:

1. Het is goed om met een historische analyse te starten. Maak deze niet te uitgebreid, maar ga veel duidelijker in op de onderliggende mechanismen die de staat van de landbouw bepalen én de stand van de emoties bepalen. Melk en fosfaatquota's horen daar bijvoorbeeld bij, net als de ontwikkeling van de bijdrage van de landbouw aan het BNP. Ook moet de analyse breder gemaakt worden: naar die van de landbouw- en voedseltransitie.
2. Oorzaak en gevolgrelaties moeten meer zichtbaar worden gemaakt. Er worden bijvoorbeeld soms impliciete aannames gedaan dat zonder stikstofoverbelasting het weer goed gaat met de natuur. Dat zal niet overal het geval zijn.
3. Bekijk het vraagstuk integraal en maak dat ook zichtbaar voor de boer. Met stikstof alleen los je het niet op. Over een paar jaar zit je met een kaderrichtlijn water. Om te voorkomen dat de chaos steeds groter wordt moet je alle relevante te behalen doelen nu meenemen in het Landbouwakkoord (natuur, water en droogte, klimaat). Integraal betekent ook dat als er integrale duurzaamheidsdoelen gesteld worden, die naast het nationaal niveau, ook zoveel mogelijk in andere relevante juridische gebieden zoveel mogelijk geïntegreerd worden: in de markt, in de EU door richtlijnen en daarbuiten door handelsakkoorden.
4. In het landbouwakkoord moet gedacht worden vanuit het totale voedselsysteem, daar horen de producenten, waardeketens, consumenten bij, net als de landschappelijke inbedding.
5. In de kern klopt het advies van Remkes. Het is goed dat het akkoord daarbij aansluit. Er moeten stevige, pijnlijke keuzes gemaakt worden om ruimte te maken in onder meer het stikstofdossier en dit aanvullen met meer gebiedsgerichte maatregelen. Nadat dit gedaan is, is er voor de landbouw heel veel mogelijk en zien we een goede toekomst. Denk dus vanuit het langetermijnperspectief maar wees concreet in hoe je stappen op de korte termijn naar dat langetermijnperspectief kunt zetten.
6. Bij kostbare maatregelen moeten hele goede ex ante analyses op onvoorziene effecten uitgevoerd worden. Grote ingrepen in moeilijke systemen leiden altijd tot onverwachte effecten. Het verleden leert dat. Opkoop in de varkenshouderij is daar een goed voorbeeld van. Nieuwe stallen zijn toen opgekocht terwijl oude bleven staan. Ook in de toekomst zijn zulke onverwachte effecten te verwachten. Bijvoorbeeld: als een melkveehouder zou verkopen, en op zijn grasland vervolgens snijmais komt te staan.
7. Het lijkt ons van groot belang dat Nederland in dit landbouwakkoord een heldere *eigen ambitie* formuleert. We raden af om de Europese Unie de schuld te geven. We moeten zelf verantwoordelijkheid nemen voor het feit dat we deel zijn van de Europese Unie. Ook die richtlijnen zijn zelfgekozen. Als je Europa zo op de agenda zet, dan creëer je een nieuwe kloof. Dat moet niet. Zo is ook juridificering niet de oorzaak van de polarisatie in dit vraagstuk. Er is sprake van te weinig juridische borging van regelgeving, waardoor deze geen stand houdt bij de rechter. Ook zijn effectieve en doortastende maatregelen te lang uitgebleven.
8. We raden af om teveel geruststellende woorden te spreken. De geruststellende ondertoon moet eruit. Leuker kunnen we het niet maken. Boeren willen het duidelijk en concreet horen. Daarom is het dus ook van belang om alle doelen, inclusief wat er nog aan komt, in het akkoord mee te nemen.

9. Het stuk kan en moet op taal versimpeld worden. Er moeten een paar goede tabellen komen met historische resultaten, huidige resultaten en toekomstdoelen voorzien van jaartallen waar die doelen voor gelden. . Daar moet je dan ook bij aangeven hoe die cijfers tot stand zijn gekomen.
10. Vanaf pagina 27 worden een heel aantal doelen genoemd. Zijn die op bedrijfsniveau, op polderniveau of gebiedsniveau? Die vraag moet beantwoord zijn. Ook is het stuk soms onduidelijk. Wat betekent het 'in evenwicht zijn van natuur en landbouw'? Dit is vanuit verschillende achtergronden anders te interpreteren. Dat zou niet moeten.
11. We missen meer aandacht voor de plattelandssamenleving. Hoe draagt het Landbouwakkoord bij aan een vitaal platteland? Ook blijft het onderdeel opleiden van agrarisch ondernemers onderbelicht. Dat gaat niet alleen om kennis maar ook of misschien wel vooral om het ontwikkelen van vaardigheden.
12. Kennis en scholing wordt erg belangrijk in de transitie. Juist vanuit meer onafhankelijke organisaties zonder een eigen commercieel belang. Dit moet verder worden uitgewerkt.
13. De overheid is ook onderdeel van het totale systeem zoals dat nu functioneert. Dit is van belang te onderkennen om op een goede manier knelpunten te concretiseren en na te denken over oplossingsrichtingen.
14. De overheid moet verantwoordelijkheid nemen voor voorlichting en onderzoek in het landelijk gebied.

Aanbeveling voor de opbouw van het stuk

Wij bevelen aan om het stuk als volgt op te bouwen:

1. Een historische analyse over de staat van de landbouw en voedseltransitie, inclusief duiding van de belangrijkste mechanismen.
2. Een visie op het landbouw en voedselsysteem, met daarin duidelijkheid over de doelen van het akkoord. Zowel ten aanzien van de kaders, als ten aanzien van een goed perspectief.
3. Een visie op ruimte, grond.
4. Een visie op dierenwelzijn en mest.
5. Een uitwerking van de verdienmodellen voor de boeren van de toekomst, uitgewerkt naar sector én naar gebied.
6. Instrumenten en governance om de gewenste beweging (transitie) van de grond te krijgen.

2. Reflecties met betrekking tot de visie op de landbouw

Met betrekking tot de algemene visie op de toekomst van de landbouw hebben we de volgende reflecties:

1. Kies nadrukkelijk voor een transitiefocus met nieuwe uitgangspunten voor landbouw en ruimtelijke inrichting. Gezondheid en welzijn van mens, dier en natuur staan daarin centraal.
2. Belangrijk om in de visie terug te laten komen hoe het een stabiel inkomen voor boeren en tuinders kan genereren, net als werkgelegenheid en een prijsmechanisme met de werkelijke kosten en baten (waarbij een duurzaam product het goedkoopste is). Én hoe het toegang van alle Nederlanders tot gezond voedsel en een gezonde voedselomgeving kan verbeteren.
3. In het akkoord moeten verwachte ontwikkelingen in de consumptiepatronen meegenomen worden, inclusief de beweging naar meer plantaardig. Tussen aanbod en de consument zit de

markt. De invloed van verandering in consumentengedrag is daarom soms maar beperkt, toch moet dit wel worden meegenomen.

4. In het akkoord moet de beweging naar een duurzaam systeem niet verward worden met een ethische keuze, bijvoorbeeld ten aanzien van het eten van vlees. Er moet een diversiteit in waarden en normen blijven bestaan in onze democratie. Daar hoort wel bij dat duurzaamheid goed gedefinieerd wordt. Wat zijn duurzame producten en hoe verhouden bijvoorbeeld de termen 'natuurinclusieve landbouw' en 'kringlooplandbouw' zich met elkaar?
5. Een duurzaam systeem eist altijd dat de landbouw uit de greep van de (niet-duurzame) bulk gaat. Op commodity markten kun je niet onderscheidend zijn als Nederland. Dat gaat op prijs. Nederland moet zich op Europese en internationale markten meer op onderscheidende kwaliteit gaan richten.
6. Data gaat in de toekomst heel cruciaal zijn: voor precisielandbouw, voor vergunningverlening en voor doelsturing. We bevelen aan om dat systeem zo decentraal mogelijk te maken/te krijgen. Dat moet op het niveau van de boer geregeld worden. Die moet eigenaar zijn. Anders krijgen de grote bedrijven ook in de toekomst teveel macht. Die klem is er nu al in de glastuinbouw zichtbaar. De sensordata is van de grote bedrijven, waardoor boeren hun data kwijtraken als ze naar een andere partij overstappen. Om de doelen te kunnen halen en het systeem van het slot te krijgen moet die decentrale data wel gedeeld gaan worden. Daar zijn protocollen voor nodig, onder andere op gebied van informatiebeveiliging en cybersecurity.
7. Het is van belang aan te blijven sluiten bij Europese richtlijnen, regels, meettechnieken en analysemethoden zodat er op gelijke wijze wordt vergeleken en beoordeeld in de EU-markten. Meer gelijke regelgeving om schoon te produceren moet op EU-niveau worden gemaakt, om te voorkomen dat productie verschuift van landen met strengere eisen naar landen met minder strenge milieu-eisen.
8. Zorg dat er tussen de 7 benoemde transitiepaden, duidelijk 1 herkenbaar transitiepad staat welke de grote groep agrariërs herkennen. Een afrekenbare stoffenbalans als het instrument voor realiseren van managementmaatregelen, is ook al door Remkes benoemd. Hiermee kan de agrariër met doel voorschriften zelf bepalen hoe hij/zij de reductie moet realiseren en hoeveel hij hiervoor moet en kan investeren.

3. Reflecties met betrekking tot ruimtelijke ordening

Ten aanzien van de ruimtelijke ordening hebben we de volgende reflecties:

1. Er ontbreekt in het stuk een ruimtelijke visie. Die moet er wel komen. In sommige gebieden is meer mogelijk dan in andere gebieden. De stikstofuitstoot kan overigens in geen of zeer weinig gebieden omhoog gaan. We bevelen aan om maatregelen en voorzieningen te differentiëren naar de verschillende gebieden. Daar ligt een sleutel voor een goede transitie. Denk hier bijvoorbeeld aan de GVE-norm.
2. Er gaat door ontwikkelingen met betrekking tot water, bodem en stikstof noodzaak zijn tot gebiedsoverstijgende verplaatsing. Dat eist duidelijkheid in wat waar niet kan (bijvoorbeeld heel intensieve teelten in de Peel), maar ook in wat waar wel kan. De Flevopolder bevat bijvoorbeeld heel goede landbouwgrond, ook voor internationale markten. Daar moet de grond dus niet volgebouwd met datacenters worden.
3. Goede landbouwgrond moet een beschermde status krijgen. Ook om een voldoende graad van zelfvoorziening te behouden en te kunnen bijdragen aan de Europese voedselproductie voor de langere termijn. Dat is niet hetzelfde als dat al het landbouwareaal beschermd moet worden. Dat is denken vanuit het bestaande. We bevelen aan om die denkstap te gaan maken.

4. Er moet veel groter worden nagedacht. Er is uiteindelijk een herinrichting van het landelijk gebied nodig. Dat zal veel tijd kosten en kan niet te top-down. Er is wel een landelijke visie op ruimte nodig. Dat krijg je niet alleen uit gebiedsprocessen en provincies, omdat de vraagstukken ook gebiedsoverstijgend zijn.
5. Ruimte is superschaars. Het kan niet allemaal tegelijk. Je komt in de knel op groter gebied. Er moeten sturende principes komen, zoals water en bodem sturend om keuzes te kunnen maken over de verschillende grondclaims. Daar kunnen dan de budgetten aan provincies aan gekoppeld worden. Die zouden ook moeten verschillen per gebied en provincie.
6. De overheid moet helpen in deze ruimtelijke ordening en echte visie hebben. Die denk- en uitvoeringskracht is nu onvoldoende. Een dienst als Dienst Landelijk Gebied (DLG) moet er weer komen.

4. Reflecties met betrekking tot het verdienmodel

Ten aanzien van het verdienmodel hebben we de volgende reflecties:

1. Er is een groot verschil tussen de Nederlandse markt, de EU-markt en de internationale markt. In het denken moet je scherp daarop zijn. Maar die markten zijn wel verstrengd. Zo komen verschillende delen van varkens vaak op de binnenlandse markt, de EU-markt en op verschillende internationale markten terecht. Je moet bij verdienvermogen en het juridisch borgen daarvan differentiëren tussen de verschillende markten.
2. Als het om het verdienmodel gaat is het van belang aandacht te besteden aan de bedrijfsstructuur, qua schaal/omvang, in relatie tot het economisch perspectief.
3. Verdienmodellen verschillen per sector én per gebied. Maak daarin een onderscheid en beschrijf wat een goed verdienmodel is.
4. Besteed aandacht aan het tot uitdrukking brengen van duurzaamheidsaspecten, b.v. via true pricing, keurmerken, het belonen van (ecosysteem-)diensten, gunstige financieringsvoorwaarden of fiscale aanpassingen. Daarbij is er meer aandacht nodig voor het vergroten van de vraag naar producten met een lagere footprint. Maak de banken en verzekeringsmaatschappijen en coöperaties nadrukkelijk onderdeel van de keten.
5. Er ligt teveel nadruk op de boer in plaats van op de keten. De retail, de supermarkten en de consumenten moeten aangesloten worden. Zij zijn net zo goed onderdeel van de sector en kunnen ook bijdragen aan de maatschappelijke opgaven.
6. Zet hier de overheid in zijn kracht. Zij kan met diverse fiscale en subsidieregelingen helpen een versnelling aan te brengen voor de verschillende transitiepaden.
7. De afrekenbare stoffenbalans is als instrument ook hier een deel van de oplossing voor het verdienmodel.

5. Reflecties met betrekking tot de doorlopen transitie

Met betrekking tot de te doorlopen transitie hebben we de volgende reflecties:

1. Nederland als marktleider en exporteur op het gebied van duurzaamheidsoplossingen is een boodschap die centraal kan staan.
2. De overgang van middel- naar doelvoorschriften zal belangrijk gaan zijn en kan. Echter, uiteindelijk bereik je het geheel aan doelstellingen alleen met maatregelen. Je moet concreet

worden in wat je doet. Door onder andere sensortechnologie en recente uitspraken van de ACM komt sturen op doelen dichterbij.

3. Als de overheid een verbod of een gebod wil invoeren, dan moet je heel precies zijn, want dat bepaalt in welk rechtsgebied je een maatregel neemt. Juridische houdbaarheid hangt daarvan af.
4. Het moet duidelijk worden hoe gebiedsprocessen in de praktijk gaan verlopen. Je kan toch niet om een tafel zitten met de vraag: wie gaat dat doen? Dat eist hele goede gespreksbegeleiders.
5. Innovatie is een zeer belangrijk deel van de oplossing. Er is veel meer mogelijk dan dat nu soms gedaan wordt. Juridische borging eist nadere doordenking, maar zal mits de stikstofuitstoot drastisch daalt, niet moeilijk zijn om goed te regelen. Andersom zal veel moeilijk blijven als de stikstof onvoldoende daalt. Technologische innovaties zullen overigens niet alles kunnen oplossen, ook andere maatregelen en keuzes zullen daarom gemaakt moeten worden. Tot slot is het ook van belang, naast technologische innovatie, een parallel kennis- en innovatiesysteem gericht op systeeminnovatie te ontwikkelen.
6. Er moet een hele goede verplaatsingsregeling komen. Ook verplaatsing naar andere plekken in Europa kan. Denk bijvoorbeeld aan Frankrijk. Daar moet geen taboe op zijn.
7. De transitiepaden van de SER zijn te algemeen en te gescheiden van elkaar. Boeren denken vanuit eigen strategie, niet vanuit zo'n algemeen gestileerd pad. Dat zijn de 'speeltjes van Den Haag.' Probeer vanuit de randvoorwaarden te denken.
8. Er is serieuze grondpolitiek nodig voor zowel verplaatsing als extensivering.
9. Vergeet fiscaliteit in relatie tot opkoop niet. Daar zit voor een boer de crux in die keuze.
10. Maak onderscheid in wanneer welke afspraken gerealiseerd gaan worden. Realistische tussendoelen vaststellen die juridisch houdbaar zijn. Maak een opsplitsing in zeer korte termijn; korte termijn (2025 t/m 2035) en lange termijn (2035 - 2040).

Afwegingskader beschermen bruikbare landbouwgrond

Aanleiding en achtergrond

Vanuit het advies van Remkes komt voort dat landbouw niet het sluitstuk mag zijn in de discussie over ruimte. Dit is als volgt verwoord in de brief 'toekomst landbouw':

'Het is van belang dat er voor de agrarische sector bruikbare landbouwgrond is en blijft. In lijn met het advies van de heer Remkes mag de agrarische sector niet het sluitstuk zijn in de discussie over ruimte. Beschermen van bruikbare landbouwgrond moet in de gebiedsprocessen nadrukkelijk aandacht krijgen. We stellen hiervoor uitgangspunten op. Deze uitgangspunten zullen in samenhang en parallel met de gebiedsprogramma's en de provinciale uitwerking in het Programma NOVEX worden opgesteld, binnen de kaders van het NPLG en Kamerbrief Water en Bodem Sturend en door de ministeries van BZK, IenW, EZK en LNV gezamenlijk.'

Ook is de Nederlandse landbouw kenmerkend voor het Nederlandse landschap en een belangrijke economische drager van het platteland. De landbouw en haar functies, als landschapsbeheerder en voedsel- en grondstoffenproducent, zijn het waard om te beschermen.

Het uitwerken van dit afwegingskader kent primaire drie redenen:

- **Er bestaat een ruimtedruk vanuit andere ruimtefuncties op landbouwgrond.**
Vanuit de energietransitie, infrastructuur en verstedelijking volgt een ruimtedruk op landbouwgrond. Daarnaast geldt dat invulling geven aan de plannen uit het Natuurnetwerk Nederland en de Bossenstrategie ook een ruimteclaim zal leggen. Deze claim zal deels om scheiding tussen natuur en landbouw, maar ook om nieuwe functiecombinaties vragen.
- **De landbouw heeft zelf ook verschillende opgaves die ruimte behoeven.**
De water-, klimaat- en natuurdoelen vragen om een transitie in de landbouw richting meer duurzame, natuurinclusieve en/of meer extensieve vormen van productie. Daarnaast zijn er verschillende ambities zoals het verbouwen van biobased bouwmaterialen en plantaardige eiwitten. De combinatie van extensivering en de introductie van nieuwe gewassen vergroot de druk op het huidige landbouwareaal, de bestaande teelten en productieomvang.
- **Het voorkomen van afwenteleffecten op de landbouw bij onttrekking van landbouwareaal.**
Voorkomen moet worden dat bij functiewijziging op landbouwgrond de opgaven voor blijvende landbouwgebieden toeneemt, omdat dit bijvoorbeeld de concentratie van dieren in deze gebieden vergroot of omdat de milieupgaven (zoals bijv. koolstofopslag in bodems) op een kleiner landbouwareaal gerealiseerd moeten worden.

De afgelopen jaren is er een lichte afname is geweest van het landbouwareaal in Nederland. De verwachting is dat deze daling – op basis van de bovengenoemde ontwikkelingen – met een vergelijkbaar percentage zal doorzetten. Deze notitie richt zich hierbij niet op de vraag hoe landbouwareaal absoluut beschermd kan worden in termen van omvang, productie of areaal, maar op de vraag: Hoe zorgen we ervoor dat het eventueel wijzigen van de functie landbouwgrond naar een andere functie dan landbouw op een zorgvuldige en transparante manier gebeurt?. Om dit goed te doen worden uitgangspunten geformuleerd, die samen het afwegingskader vormen. Hieruit volgt een voorstel voor een ladder. Het afwegingskader en de ladder hebben als doel om de landbouw goed mee te wegen in het proces van functiewijziging. Het is niet de bedoeling om hiermee de bescherming van de landbouw boven de inpassing van andere functies te plaatsen.

De notitie bestaat uit 4 onderdelen: Formuleren van een set aan uitgangspunten (1.), deze vormen samen het afwegingskader (2.) met een stappenplan om te komen tot uitwerking en borging (3.). Tot slot bevat (4.) een voorbeeld.

1. Uitgangspunten

Er zijn tot op heden verschillende uitgangspunten geformuleerd voor het afwegingskader en de ladder. Deze werken we hieronder verder uit.

- Functieverandering alleen wanneer dit echt nodig is. (Zie 1.1.)
- Verschillen in kenmerken tussen landbouwgebieden kunnen leiden tot verschillende keuzes. De beste, voor voedselproductie en voedselzekerheid geschikte landbouwgronden worden in principe zo veel mogelijk ontzien van functiecombinaties en -wijzigingen. (Zie 1.2.)
- Functiecombinaties en -wijzigingen met meerwaarde voor transitiepad (Zie 1.3.)
- Afwenteling op landbouw moet worden voorkomen. (Zie 1.4.)
- Het afwegingsproces moet eenduidig en transparant zijn. (Zie 1.5.)

1.1. Functieverandering alleen indien nodig

Het afwegingskader treedt pas in werking nadat bestaande ruimtelijke kaders zijn doorlopen, zoals de zonneladder en de ladder voor duurzame verstedelijking. De eerste stap is een check (en bijbehorende motivering) of functieverandering op landbouwgrond echt nodig is. Hiermee wordt geborgd dat de meerwaarde van deze grond voor de landbouw goed wordt meegewogen.

Voorbeeld 'nieuw bos': Op basis van het afwegingskader wordt eerst gekeken naar de mogelijkheden van inbreiding van bos in de huidige natuurgebieden. Als de keuze wordt gemaakt om toch te gaan voor functieverandering of -combinatie van een landbouwgebied, dan wordt deze keuze gemotiveerd.

1.2. Gebiedstypen inclusief uitgangspunten

Hieronder worden drie verschillende gebiedstypen aan landbouwgrond onderscheiden, die ieder zijn gekoppeld aan hun eigen gebiedskenmerken en uitgangspunten. Deze (globale) gebiedsindeling biedt een voorkeursvolgorde bij het maken van afwegingen welke landbouwgrond als eerste in aanmerking komt voor functieverandering en welke we liever willen behouden voor de functie landbouw. Op grond van het fysieke systeem van bodem, water en natuur, en de gebiedsopgaven voor natuur en stikstof, klimaat en waterkwaliteit is de volgende, grove indeling bruikbaar om de geschiktheid voor vormen van landbouwontwikkeling te duiden.

Gebiedstype	Gebiedskenmerken	Uitgangspunten
Gebieden met weinig (toekomstige) uitdagingen voor de landbouw	<ul style="list-style-type: none">• O.a. klei- en zavelgrond• Productie van voedsel, veevoeder en grondstoffen voor de bio-economie binnen de gestelde doelen van het NPLG• Gebieden met weinig specifieke / gebiedseigen opgaven voor klimaat, natuur en/of water.• Geëigend transitiepad: Innovaties, technische- en managementmaatregelen.	<ul style="list-style-type: none">• Zo veel mogelijk beschikbaar houden voor duurzame voedsel en veevoederproductie. Mede t.b.v. de voedselzekerheid.• Waar mogelijk ontzien van functiewijzigingen.• Laatste voorkeur voor functiewijziging of combinatie.
Beperkte gebieden met matige (toekomstige) uitdagingen voor de landbouw	<ul style="list-style-type: none">• O.a. zandgronden met voldoende wateraanvoer, hoger gelegen veengronden	<ul style="list-style-type: none">• Beschikbaar houden voor duurzame en extensievere vormen van voedsel,

	<p>en gebieden met kans op verzilting.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Productie van voedsel, veevoeder en grondstoffen voor de bio-economie op een extensievere manier. • Gebieden met gemiddelde specifieke / gebiedseigen opgaven voor klimaat, natuur en/of water. • Geëigend transitiepad: Combinaties van innovatie en extensievere bedrijfsvoering. 	<p>veevoeder en grondstoffen voor de bio-economie.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Indien nodig zijn functiecombinaties of -wijzigingen hier mogelijk passend bij de nieuwe functie.
<p>Gevoelige gebieden met zware (toekomstige) uitdagingen voor de landbouw</p>	<ul style="list-style-type: none"> • O.a. zandgronden zonder voldoende wateraanvoer, laag veen en uitspoelingsgevoelige gronden. • Gebieden met een specifieke en grote opgave voor natuur en stikstof, waterkwaliteit en (soms) klimaat. • Geëxtensiveerde vormen van landbouw door bijvoorbeeld introductie van nieuwe extensieve teelten. • Aanvullend verdienmodel mede op basis verbreding en andere ecosysteemdiensten. • Geëigend transitiepad: Extensivering of omschakeling naar andere vormen van landbouw: Natuurinclusief of biologisch. 	<ul style="list-style-type: none"> • Gronden kunnen gebruikt worden voor extensivering of in combinatie met andere verdienmodellen. • Functiecombinaties en functiewijziging zijn hier mogelijk passend bij de nieuwe functie • Eerste voorkeur voor functiecombinaties en -wijzigingen.

1.3. Functiecombinaties en -wijzigingen met meerwaarde voor transitiepad

Wanneer wordt gekozen voor nieuwe functies in een gebied, dan is eerst de vraag of het mogelijk is om slimme functiecombinaties toe te passen binnen het gekozen gebied en daarmee de ruimtevraag te beperken. Slimme combinaties dragen zowel bij aan de transitie van de landbouw, als aan doelbereik voor natuur, water en klimaat.

Zo niet, dan heeft de voorkeur om te kiezen voor een invulling van de functieverandering die het meest effectief met meerwaarde voor de transitie ter plaatse kan worden ingevuld. En actief bijdraagt aan de gebiedsopgaven voor natuur, water en klimaat.

Voorbeeld 'nieuw bos': Als inbreiding van nieuw bos niet mogelijk is binnen het huidige natuurareaal dan wordt verkend welk landbouwgebied goed past bij de nieuwe functie, in dit geval nieuw bos. De

gevoelige gebieden kennen transitiepaden als omschakelen naar andere vormen van landbouw waardoor functiecombinaties of -wijzigingen goed passen bij deze gebieden en vormen van landbouw. Daarnaast zijn de kenmerken van dit gebied zijn 'verdienmodel mede op basis verbreding en andere ecosysteemdiensten' en levert dit gebied een 'grote bijdrage aan instandhoudingsdoelstellingen van natuur.

1.4. Afwenteling voorkomen of compenseren

Bij functieverandering is het uitgangspunt uit de Nationale Omgevingsvisie dat afwenteling zoveel mogelijk moet worden voorkomen. Er zijn twee vormen van afwenteling die bij functiewijziging op landbouwgrond kunnen ontstaan:

1. **Afwenteling van de landbouwopgave op resterende landbouwgebieden.** Als functiewijziging op landbouwgrond plaatsvindt, maar bijvoorbeeld de dierenrechten of de stikstofruimte blijven in de markt, dan zal dit elders leiden tot bedrijfsuitbreiding en een verhoogde concentratie van dieren. Dit vergroot de extensiveringsopgave voor de rest van de landbouwsector. Om afwenteling te voorkomen, moeten dus ook de dierproductierechten en/of stikstofruimte worden opgekocht.
2. **Afwenteling van de water-, klimaat- en natuuropgave.** Er zijn veel voorbeelden van agrariërs die al een groot aandeel hebben genomen in de transitieopgaven, zoals door middel van extensieve, natuurinclusieve en regeneratieve vormen van landbouw. En daarmee een belangrijke bijdrage leveren aan b.v. weidevogel- en landschapsbeheer, koolstofopslag en biodiversiteit. Bij de keuze voor functiewijziging heeft het de voorkeur om dergelijk gewenst gebruik zoveel mogelijk te ontzien. Als dit niet mogelijk is, dan moeten de bijdragen aan dit beheer en deze ecosysteemdiensten worden gecompenseerd. Anders zou deze bijdrage aan de (inter-)nationale doelen verloren gaan en de druk op andere landbouwgronden vergroten. Compensatie gebeurt bij voorkeur binnen het betreffende gebied (b.v. stadslandbouw, stedelijk groen, etc.).

Bij een functiewijziging van landbouw naar natuur, zal er in principe geen afwenteling van de water-, klimaat- en natuuropgave ontstaan. Voor rode functiewijzigingen kan dit wel het geval zijn. Afwenteling van de landbouwopgave op resterende landbouwgebieden kan bij elke functiewijziging voorkomen.

Mocht het niet mogelijk zijn om afwenteling te voorkomen, dan volgt de keuze voor compensatie. Het uitgangspunt hierbij is dat compensatie vooral bestaat uit kwaliteitsverbetering op de daarvoor meest geschikte plek en niet leidt tot weer een extra ruimteclaim op landbouwgronden.

Compensatie is mogelijk door bijvoorbeeld:

- Compensatie van verlies van (ecosysteem)diensten, zoals koolstofopslag en (agrarische) natuurwaarden te realiseren in het eigen gebied, waarbij voorkomen moet worden dat bij een krimpend landbouwareaal de opgave voor resterende landbouwgrond/agrariërs ongewijzigd blijft.
- Bijdragen aan de landbouwtransitie elders in het gebied door onder andere verduurzaming en extensivering te blijven ondersteunen.

1.5. Transparant proces

Voor een goede besluitvorming is een transparant proces nodig, waarbij de gemaakte keuzes helder en openbaar worden gemotiveerd. In bijvoorbeeld de Ladder voor Duurzame Verstedelijking is dit de kern van de ladder, die ook is vastgelegd in instructieregels in het Besluit kwaliteit leefomgeving. Dit

wordt gezien als een belangrijk instrument. In navolging hiervan wordt voorgesteld om de ladder voor Duurzaam Landgebruik op vergelijkbare wijze vast te leggen.

2. Uitgangspunten vertalen in instrumentarium: Ladder voor duurzaam landgebruik

De omschreven uitgangspunten leiden tot een afwegingsladder waarbij onderstaande stappen moeten worden doorlopen bij functiewijziging op landbouwgrond.

- Geldend voor alle functies: Eerst inbreiden, combineren en dan pas wijzigen (huidige kaders / ladders, zoals de zonneladder en de verstedelijkingsladder), waarmee de druk op landbouwgrond zoveel mogelijk wordt beperkt.
- Als toch aanspraak moet worden gemaakt op landbouwgrond, dan eerst zoeken naar functiecombinaties met meerwaarde voor de landbouwtransitie, dus op de gronden met de grootste (toekomstige) uitdagingen en passend bij de NPLG-doelen ter plaatse, daarna landbouwgrond met matige beperkingen. En als laatste optie op landbouwgronden met weinig toekomstige uitdagingen, omdat hier de voedsel- en voederproductie voorrang heeft.
- Als een functiecombinatie niet mogelijk is, dan wordt gekozen voor een functiewijziging met meeste meerwaarde voor de transitie in het gebied. Past de functiewijziging bij en/of ondersteunend aan het transitiepad/ontwikkeling in het gebied en/of hoe kan deze inpasbaar worden gemaakt?
- Afwentelingseffecten worden zoveel mogelijk voorkomen of anders gecompenseerd.

De afwegingsladder functieverandering landbouwgrond is in het onderstaande diagram gevisualiseerd. Hierna zullen verschillende voorbeelden worden doorlopen om de werking van de ladder nader te duiden.

3. Stappen naar borging van het afwegingskader

Voor het gebruik van het afwegingskader is het belangrijk om deze verder uit te werken en afdoende te borgen. Dit kan plaats vinden in een aantal stappen:

- Ruimtelijke uitwerking: tot juli 2023 in de provinciale gebiedsprocessen.
- Structurerende keuze: in het ontwerp NPLG (juli 2023) en definitief NPLG (Q1, 2024).
- Bestuurlijke afspraak: Tot oktober 2023 uitwerking in de provinciale ruimtelijke voorstellen NOVEX en aansluitend in de ruimtelijke arrangementen (Q4, 2023).

- Juridische borging: In 2024 in de nieuwe Nota Ruimte, zo nodig ook via een Besluit Kwaliteit Leefomgeving (instructieregel voor een motiveringsplicht).

Met deze stapsgewijze uitwerking en verankering is er voldoende tijd om het, nu nog globale, afwegingskader verder vorm te geven.

4. Voorbeeldcasus

Om een goed beeld te krijgen van de werking, wordt hieronder een voorbeeld gegeven m.b.t. de functiewijziging van landbouw naar natuur.

Functiewijziging van landbouw naar natuur in 4 stappen

Kader: In het kader van de bossenstrategie en VHR-doelen moet door een provincie ruimte worden gezocht voor nieuw bos.

1. Functieverandering alleen wanneer dit echt nodig is
 - Beschrijving van de noodzaak van de functieverandering.
2. *Eerst inbreiden of intensiveren (waar mogelijk o.b.v. huidige kaders/ladders).*
 - Kwaliteitsverbetering binnen bestaand natuurgebied of een wijziging van een huidig natuurdoel naar het natuurdoel bos (omvorming).
3. *Mocht functie uitbreiding op landbouwgrond noodzakelijk zijn, dan:*
 - Niet op landbouwgrond met gemiddelde opgave of minimale opgave want gebieden kennen andere uitgangspunten.
 - Functiecombinatie of -wijziging wordt met meerwaarde voor de landbouwtransitie ter plaatse ingevuld waarbij functiecombinaties voor functiewijziging komt > Betekent gevoelige landbouwgebieden want uitgangspunt is andere verdienmodellen.
 - Combinaties van ruimtegebruik in gevoelige gebieden:
 - Bezien kan worden hoe een deel van de opgave kan worden gecombineerd met groenblauwe dooradering > Verdienmodel
 - Combineren met andere opgaven: Bijvoorbeeld: beekdalen met bosaanleg.
 - In geval van functiewijziging in gevoelige gebieden:
 - Verbreding landbouw met houtproductie en CO2-vastlegging op grond met beperkingen.
4. *Afwenteling voorkomen/compenseren*
 - Bij functiewijziging naar bos:
 - **Geen noodzaak tot compensatie m.b.t. milieupgave in brede zin** want bosrealisatie leidt tot een grote, positieve bijdrage voor alle doelen.
 - **Wel mogelijk noodzaak tot voorkomen van afwenteling van landbouwopgave**, bijvoorbeeld als de dierenrechten van betreffende ondernemer in de markt blijven en de concentratie van dieren hierdoor elders toeneemt. Opkoop van deze dierrechten moet daarom worden geborgd.

Communicatieadvies presentatie Landbouwakkoord

In alle voorlopigheid hebben we nu twee data waar we naartoe werken:

1. Op of rond 6 april 2023 wordt door de hoofdtafel het voorlopige (onderhandelaars)akkoord vastgesteld [versie A] en vindt er een consultatie bij de achterbannen, sectortafels, provinciebesturen etc plaats.
2. Op of rond 21 april 2023 wordt helder wat de definitieve tekst van het Landbouwakkoord is [versie B] en wie het akkoord wil (mee)ondertekenen.

In algemene zin wil je voorkomen dat de media en andere externe partijen de beschikking krijgen over twee versies van het Landbouwakkoord [A en B] die sterk van elkaar verschillen. Dit voedt analyses en speculaties over 'winnaars' en 'verliezers', welke onderdelen het meest controversieel waren en/ of waar besloten is [door wie?] om 'water bij de wijn' te doen. Daardoor zou het een optie kunnen zijn om versie A nog even vertrouwelijk te houden zodat achter de schermen een min of meer open consultatie kan plaatsvinden waarin nog veel/ voldoende ruimte bestaat om punten (opnieuw) uit te onderhandelen en teksten eventueel aan te passen. In deze variant wordt dan gewacht met de externe presentatie van het Landbouwakkoord tot op of rond 21 april 2023.

Anderzijds is het zeer de vraag of het realistisch is om te verwachten dat het concept (onderhandelaars)akkoord [versie A] vertrouwelijk blijft na de verspreiding onder achterbannen en andere belanghebbenden op of rond 6 april. Wanneer de tekst voortijdig uitlekt, zijn we de regie kwijt en ontstaan voor alle betrokkenen ongemakkelijke situaties. Lukt het nog om twee of meer weken geen commentaar te leveren op de versie A? Of gaat dat toch gebeuren en lok je daarmee uit dat bij kritische commentaren op onderdelen van versie A journalisten en anderen vanaf de publieke tribune gaan beoordelen wie wel/ niet alsnog haar of zijn zin krijgt door de vergelijking met versie B?

Het advies/ voorstel is daarom om te kiezen voor een **gefaseerde openbaarmaking** en de externe communicatie rondom versie A en versie B op te knippen in twee momenten:

0. Een paar dagen embargo voor stap 1 zodat hoofdtafeldeelnemers die dat willen alvast een eerste overleg met bestuur te beleggen.
1. Een sobere presentatie van versie A middels een persbericht, publicatie op de website, een brief van de minister van LNV aan de Tweede Kamer en een bericht aan de deelnemers van de sectortafels waarbij versie A als het '**onderhandelaarsakkoord**' wordt 'gelabeld' (vgl. CAO's). Er vinden verder geen persconferenties, interviews etc plaats maar er wordt door alle betrokkenen gecommuniceerd dat het onderhandelaars-akkoord 'de komende weken zal worden besproken met de verschillende achterbannen'.
2. Het zou meteen helder moeten zijn dat de consultatie rondom versie A in principe beperkt blijft tot een integrale beoordeling ('ja of nee?') en er op onderdelen geen nieuwe onderhandelingen plaatsvinden, tenzij alle betrokkenen aan de hoofdtafel met een aanpassing instemmen.
3. Al in de eerste week van de consultatie zal een beeld moeten ontstaan over de mate van steun voor het onderhandelaarsakkoord en de animo onder andere partijen (waaronder de partijen uit de sectortafels die niet zijn vertegenwoordigd aan de hoofdtafel) en andere betrokkenen om wel/ geen handtekening onder het definitieve akkoord te zetten.
4. Vóór de presentatie op of rond 21 april zal de hoofdtafel een besluit moeten nemen rondom de definitieve tekst [versie B], de appreciatie van de mate van ondertekening (Wanneer noemen we het wel/ geen 'succes'? Wat doen we wanneer de animo om te

- ondertekenen, met name bij agrarische organisaties, (zeer) beperkt is?) en de wijze van presentatie. Hiervoor is een speciale bijeenkomst van de hoofdtafel in de maak.
5. Bij de appreciatie maken we een onderscheid tussen de instemming met het Landbouwakkoord door de leden van de hoofdtafel en de instemming door anderen, waaronder deelnemers aan de sectortafels. Hoe meer ondertekenaars, hoe meer draagvlak maar het Landbouwakkoord is niet van tafel als deelnemers aan de sectortafels niet meedoen.
 6. Wanneer er voldoende vertrouwen bestaat dat een substantieel aantal partijen het definitieve akkoord ondersteunt, wordt gestreefd naar een min of meer feestelijke (publieks)presentatie van het definitieve akkoord met medewerking van alle partijen die het akkoord willen ondertekenen. Dit zal ook het moment zijn waarop alle partijen de media centraal te woord (kunnen) staan.

Presentatie op of rond 21 april (eerste voorstel)

Locatie: Passende agrarische locatie zoals De Boerinn in Kamerik (alternatief: Nieuwspoord)

Uitgenodigd: deelnemers hoofdtafel en sectortafels, overige deelnemers Brede Landbouwtafel, leden reflectietafel, projectteam, media, gedeputeerden (?), Kamerleden (?), andere belanghebbenden/ betrokkenen (??).

Programma

- Korte inleiding door Chris Kalden, voorzitter Landbouwakkoord, inclusief toelichting op programma
- Toelichting op het Landbouwakkoord door minister Piet Adema
- Eerste reacties op het Landbouwakkoord door vertegenwoordigers hoofdtafel
- Ceremoniële ondertekening van het Landbouwakkoord door minister, vertegenwoordigers hoofdtafel en eventuele andere organisaties
- Ruimte voor media voor 1-op-1 gesprekken met minister, vertegenwoordigers hoofdtafel en andere organisaties
- Informele ontmoeting voor alle aanwezigen (drankje en hapje)

Denklijn, de landbouw in 2040 is:

Wat willen we bereiken?

- Een krachtige sector, vitaal voor voedselproductie, kennis, innovatie
- Minder volume, meer waarde toevoeging in de keten en voor de agrarische ondernemer
- Bijdragend aan een vitaal platteland en een aantrekkelijk landschap
- Duurzaam verdienvermogen, perspectief en ruimte voor blijvende/startende boer en tuinder, aantrekkelijk voor jonge ondernemers
- Vertrouwen door duidelijkheid over opgaven tot 2040: totaal gemiddeld 50% emissiereductie (stikstof, klimaat, water)

Hoe komen we daar?

- Autonome...% areaalkrimp voor woningbouw, infra, energie en (donkergroene) natuur
- Autonome bedrijfsbeëindiging benutten voor ..% reductie veestapel via afkomen en uitkopen (inclusief piekbelasters)
- Daarboven....% reductie emissies met (voorkeur) doelsturing door combi systeeminnovatie, techniek en management (welke getallen en verhoudingen?)
- Met gebiedsspecifieke maatregelen of drempelwaarden (KPI's) in gebieden met extra beperkingen

Wat is daar voor nodig?

- Beschikbaarheid grond/RO kaders bescherming grond/instrument grondmobiliteit
- Markt/keten/overheid afnameafpraak/plicht duurzame landbouwproducten
-miljard in 7 jaar voor (systeem)innovatie, afkomen, uitkopen en afwaarderen
- Structureel ... miljard per jaar voor belonen bovenwettelijke KPI's, groenblauwe diensten (ANLB), meetsystemen en kennis/voorlichting
- Bronnen: GLB, transitiefonds, klimaatfonds, heffing/fonds

Om de doelen voor biodiversiteit/ammoniak, waterkwaliteit en klimaat te halen is generiek emissiebeperking met ca 50% nodig.

Wat betekent dit voor het productievolume, vooral in de (melk)veehouderij?

Emissiereductie is mogelijk door een combinatie van (autonome) areaalkrimp (ca. 10%?), uitkoop, afroming rechten (samen ca. 10%?) en innovatie (systeeminnovatie, technische innovatie, aanpassing management) (ca. 30%).

Wat wordt de verhouding tussen systeeminnovatie, technische maatregelen, aanpassingen bedrijfsmanagement in bereiken emissiereductie?

Om de landbouw perspectief te bieden inventariseren en borgen we de beschikbaarheid van landbouwgrond (overheid, TBO's, kerken, etc) tbv extensivering en hanteren we afwegingskader (juridisch geborgd) om landbouwgrond maximaal te beschermen functieverandering.

De keten (aanvoer én afname) draagt bij aan de transitiekosten: vrijwillige bijdrage aan verduurzaming landbouw (bijmengen, afnamegarantie.....) en eventueel via verplicht instrumentarium.

Er is structurele en tijdelijke financiering nodig om ervoor te zorgen dat boeren de omslag kunnen maken en dat ze een blijvend goed verdienvermogen krijgen.

Voorbeelden: omschakelfonds/transitiesteun (korte ketens, biologisch,...), opkopen en afromen, landschapsgrond, betaling groenblauwe diensten, belonen op doelsturing.

(Omvang indicatief: incidenteel: 10 miljard; structureel 1,5 miljard?).

Welke bronnen voor financiering/ondersteuning zien we?

(Transitiefonds, klimaatfonds, GLB, heffing/fonds)

Dag allemaal,

Met deze mail wil ik jullie alvast op de hoogte brengen van een aantal zaken. Vandaag einde dag ontvangen jullie de agenda en de stukken voor de hoofdtafel van donderdag.

Hoofdtafel 16 maart

Tijdstip: Lunch 11:30 – 12:30

Hoofdtafel 12:30 – 17:30

Locatie: Vakwerkhuis Delft (Professor Schermerhornstraat, naast entree DUWO kantoor, door de blauwe open deur) <https://goo.gl/maps/yb4WYndrQfQPk1xX9>

Willen jullie via dit mailadres het kenteken doorgeven als jullie met de auto komen?

Dan krijgen jullie toegang tot de parkeerplaats.

Actiepunten n.a.v. hoofdtafel 2 maart

Na de hoofdtafel van 2 maart zijn onderstaande actiepunten met jullie gedeeld. Graag ontvang ik de status van deze acties terug.

Actie	Betrokkenen	Deadline	Status
Overleg over nieuw erkenningsstelsel innovaties en tijdschema (balans urgentie versus uitvoerbaarheid)	LNV, IPO in overleg met LTO	Begin week 11	?
Overzicht van knelpunten in huidige wetgeving ten behoeve van experimenteerterruimte; waar zit de aard en ruimte (hard juridisch versus beleidsmatige wens)	NAJK, LTO, Biohuis en Agractie	Begin week 11	?
Onderbouwing bedragen anlb en innovatie	Agractie	Begin week 11	?
Voorstel tijdschema voor sensing en meting en afrekenbare stoffenbalans	LNV	Begin week 11	?
Verbinding leggen met brief ministerie EZK/ Rob Jetten rondom Groen Gas	Secretariaat	Week 10	Afgerond
Contact met Biohuis (Laurens/Douwe) over rol bio in systeeminnovatie	Secretariaat	Week 10	Afgerond
Delen deelnemers ketentafel met hoofdtafel	Secretariaat	Week 10	Afgerond

Online bijeenkomst sectortafels en hoofdtafel 14 maart (19:00-20:30)

Conform afspraak is er een online bijeenkomst georganiseerd tussen de hoofdtafel en de sectortafels. Hiervoor zijn jullie inmiddels uitgenodigd.

Vanuit het secretariaat stellen wij het op prijs als jullie hierbij kunnen aansluiten, juist om aan te geven dat de sectortafels een belangrijke rol hebben in het akkoord.

Tweedaagse 22 en 23 maart

Tijdstip: 22 maart van 09:30 tot 23 maart 16:00 (inclusief overnachting)

Locatie: Hotel Landgoed Het Roode Koper (Jonkheer Doctor C.J. Sandbergweg 82, 3852 PV, Ermelo)

Hartelijke groet,